

ΚΑΤΟΧΗ- ΑΝΤΙΣΤΑΣΗ 1941-1944 - Η ΑΠΕΛΕΥΘΕΡΩΣΗ ΤΗΣ ΛΑΡΙΣΑΣ ΑΠΟ ΤΟΥΣ ΓΕΡΜΑΝΟΥΣ (23 ΟΚΤΩΒΡΙΟΥ 1944)

Η Κατοχή αποτελεί μια από τις πιο συγκλονιστικές περιόδους της νεότερης ελληνικής ιστορίας. Ο λαός μας, εξαντλημένος από την πολεμική εποποιία του 1940, υποχρεώθηκε να αντιμετωπίσει πολλαπλές περιπέτειες και κακουχίες: την εισβολή των κατακτητών, το πρόβλημα της επιβίωσης, την οδυνηρή περιπέτεια της πείνας, εκτελέσεις, βασανιστήρια και καταστροφές.

Η αντίσταση ξεκίνησε σχεδόν αμέσως μετά την πτώση και την συνθηκολόγηση της Ελλάδας, τον Απρίλιο του 1941. Αρχικά υπήρξε προϊόν αυθόρμητων ενεργειών μεμονωμένων πολιτών ή μικρών ομάδων πολιτών, αλλά σταδιακά απέκτησε οργανωμένη μορφή με την ίδρυση αντιστασιακών οργανώσεων, του ΕΔΕΣ με επικεφαλής το στρατηγό Ζέρβα και του ΕΑΜ. Η πιο μαζική ήταν το ΕΑΜ, που στη συνέχεια ίδρυσε τον Εθνικό Λαϊκό Απελευθερωτικό Στρατό του, τον ΕΛΑΣ. Οι μικρές ομάδες αντίστασης συσπειρώνονται. Οι πιο πολλές προσχωρούν στον ΕΛΑΣ με στρατιωτικό διοικητή τον Στρατηγό Στ. Σαράφη και καπετάνιο τον Άρη Βελουχιώτη.

Στη Λάρισα, στη συγκρότηση των Αντιστασιακών οργανώσεων πρωτοστατούν τα στελέχη του ΚΚΕ που είχαν δραστηρεύσει από τα νησιά της εξορίας και την Ακροναυπλία. Το αντάρτικο στη Θεσσαλία φούντωσε ιδιαίτερα μετά την ίδρυση της ΕΠΟΝ στις 23 Φλεβάρη 1943.

Από τις πρώτες μέρες της κατοχής είχαμε αυθόρμητες εκδηλώσεις αντίστασης κατά των κατακτητών και ιδιαίτερα από τους νέους της πόλης. Όταν πρωτοέμπαιναν οι Ιταλικές στρατιωτικές μονάδες περνώντας έξω από το Γυμνάσιο Θηλέων, τα κορίτσια βγήκαν στα παράθυρα, τραγουδώντας τραγούδια της νίκης στα βουνά της Αλβανίας. Αποτέλεσμα αυτής της θαυμάσιας πατριωτικής εκδήλωσης, ήταν οι πρώτες συλλήψεις και ανακρίσεις καθηγητών και μαθητριών από τους Ιταλούς.

Την 28^η Οκτωβρίου ακολούθησε μια άλλη αγωνιστική εκδήλωση στο ηρώο του Αλκαζάρ. Τέσσερις απόφοιτοι του 1^{ου} Γυμνασίου Λάρισας, ο Γιώργος Παπαχρήστος, ο Γιάννης Φλώρος, ο Τάσος Αναστασίου και ο Τάκης Καλαμπουρδάκης, στεφάνωσαν το μνημείο των Ηρώων με λουλούδια κάτω από τη μύτη των Ιταλών, ενώ μαθητές, που οδηγήθηκαν στο Αλκαζάρ από τον καθηγητή Γιάννη Σιμόπουλο με το πρόσχημα της εκδρομής, έψαλαν τον εθνικό ύμνο. Οι Ιταλοί χάλασαν τον κόσμο να μάθουν τα ονόματα, αλλά κανένας Λαρισαίος δεν αποκάλυψε τους πρωταίτιους της ηρωικής εκείνης πράξης.

Οι επιθέσεις που δέχονταν οι Ιταλοί από τους αντάρτες στην ύπαιθρο, είχαν ως αποτέλεσμα μαζικές εκτελέσεις κρατούμενων, καταστροφές χωριών και εκτελέσεις άμαχου πληθυσμού. Χαρακτηριστικότερο παράδειγμα η Σφαγή στο Δομένικο, το Φεβρουάριο του 1943, η εκτέλεση 106 κρατούμενων κομμουνιστών από το Στρατόπεδο Συγκέντρωσης Λάρισας, σαν αντίποινα για την ανατίναξη από τον ΕΛΑΣ της σιδηροδρομικής σήραγγας στην περιοχή της Φθιώτιδας.

Το 1944, παραμονές της Απελευθέρωσης, ο ΕΛΑΣ ήταν κυρίαρχος στην ελληνική ύπαιθρο. Ο ΕΛΑΣ έδωσε πάνω από 600 μάχες και προξένησε μεγάλες ζημιές στον εχθρό. 12 γερμανικές μεραρχίες είχαν καθηλωθεί τότε στην Ελλάδα.

Στη Θεσσαλία και ιδιαίτερα στο νομό Λάρισας έγιναν κατά των Γερμανοϊταλών μεγάλες μάχες. Στις 9-6-1943 στη μάχη της Πόρτας οι Ιταλοί παθαίνουν μεγάλη πανωλεθρία. Επικεφαλής των τμημάτων του ΕΛΑΣ είναι ο Μίμης Τάσου (Μπουκουβάλας) και ο μόνιμος αξιωματικός του στρατού Γιώργος

Ζαρογιάννης με το ψευδώνυμο Καβαλάρης, από την Κρασιά Ολύμπου. Στον Όλυμπο δρα το τάγμα μηχανικού με διοικητή τον Αντώνη Αγγελούλη (Βρατσάνο). Στα χρόνια 1943-1944 γίνονται τα μεγαλύτερα σαμποτάζ στην Κοιλιάδα των Τεμπών. Στις 23 Φλεβάρη 1944 ανατινάζεται η αμαξοστοιχία 53 με εκατοντάδες νεκρούς αξιωματικούς και οπλίτες των ΕΣ-ΕΣ που πήγαιναν στο ανατολικό μέτωπο. Στις 6 Μαΐου 1944 γίνεται η μεγάλη μάχη στον Καράλακο κοντά στο Γκουνταμάνι Ολύμπου. Οι αντάρτες του μηχανικού συντρίβουν ένα τάγμα των ΕΣ-ΕΣ, που έχει μεγάλες απώλειες.

Μεγάλη διάσταση πήρε η μάχη της σοδειάς. Οι Γερμανοί με τη βοήθεια των ΕΑΣΑΔ που πλαισιώνονταν από φασιστικά και εγκληματικά άτομα, θέλουν να αρπάξουν τη σοδειά και να τη μεταφέρουν στη Γερμανία. Η ταξιαρχία ιππικού του Μ. Μπουκουβάλα στον κάμπο και ο λόχος του μηχανικού Ολύμπου στην περιοχή Ελασσόνας και Αμπελώνα, διαλύουν τα ΕΑΣΑΔ, χτυπούν τους Γερμανούς και βοηθούν τους αγρότες στο μάζωμα της σοδειάς.

Όσο προχωρούσε το 1944 οι μάχες φουντώνουν. Οι Γερμανοί μη μπορώντας να συντρίψουν το κίνημα, καταφεύγουν σε ωμότητες, βασανιστήρια, εμπρησμούς και εκτελέσεις. Εκατοντάδες αγωνιστές οδηγούνται στα εκτελεστικά αποσπάσματα.. Τα εγκλήματα αυτά αντί να πτοήσουν το λαό, δυναμώνουν τον αγώνα του. Οι οργανώσεις της Εθνικής Αντίστασης στη Λάρισα και σε όλη την Ελλάδα συμβάλλουν αποφασιστικά στη νίκη των συμμάχων και στην απελευθέρωση της Ελλάδας.

Στις 12 Οκτωβρίου οι Γερμανοί και οι Ιταλοί εγκατέλειψαν την Αθήνα .Τις επόμενες μέρες ο ΕΛΑΣ άρχισε να απελευθερώνει πόλεις τη μία μετά την άλλη: τη Θήβα, τη Λαμία, το Βόλο, τη Λάρισα, την Ελασσόνα...

Ο Οκτώβρης του '44 ήταν ο μήνας της αγωνίας, αλλά και της ελπίδας του λαρισσαϊκού λαού. Αγωνία για την καταστροφή, που απειλούσαν να εξαπολύσουν οι κατακτητές κατά τη φυγή τους, αλλά και ελπίδα ,που έφερναν οι αγωνιστές της Αντίστασης ότι θα εμποδίσουν τους Γερμανούς να πραγματοποιήσουν αυτό που συνήθιζαν να κάνουν όταν υποχωρούσαν: να προβαίνουν σε ανατινάξεις, καταστροφές και εκτελέσεις πατριωτών. Είχε προηγηθεί ο βομβαρδισμός της συμμαχικής αεροπορίας στο Μεζούρλο, όπου είχαν σκοτωθεί 630 Γερμανοί και ο φόβος για αντίποινα αιωρούνταν πάνω από την πόλη. Στις 21-22 Οκτωβρίου έφτασαν στη Λάρισα τα ΕΣ ΕΣ της νότιας Ελλάδας. Ο υπασπιστής της γερμανικής μεραρχίας ανακοίνωσε στον τότε νομάρχη την αξίωση του γερμανού στρατηγού να μεσολαβήσουν οι λαρισσινοί στους αντάρτες, ώστε να μη χτυπήσουν τη μεραρχία που ερχόταν από την Αθήνα, γιατί διαφορετικά θα κατέστρεφαν το μηχανοστάσιο, τις υδραυλικές εγκαταστάσεις της εταιρείας ΟΥΗΛ, θα περικύκλωναν την πόλη, ώστε να μη διαφύγει κανένας και θα εξόντωναν τον άμαχο πληθυσμό. Η επιτροπή του ΕΑΜ Λάρισας ,με επικεφαλής τον Καραγιώργη, έστειλε διαταγή στο Βουνό να μην πραγματοποιηθεί καμιά επίθεση από τις αντάρτικες ομάδες κι έτσι αποφεύχθηκε η καταστροφή της πόλης.

Οι Γερμανοί όμως, παρά τις διαβεβαιώσεις, κατέστρεψαν τις εγκαταστάσεις του σιδηροδρομικού σταθμού. Οι λάμπεις και οι κρότοι από τις ανατινάξεις των πυρομαχικών στο Μεζούρλο και στη Γιάννουλη συντάραξαν τους κατοίκους της πόλης και φώτισαν το τελευταίο πέρασμα των ναζί από τη Λάρισα. Εισέβαλλαν στα σπίτια κάνοντας έρευνες για αντάρτες, που είχαν εισδύσει στην πόλη και για δικούς τους, που ενδεχομένως δεν θα τους ακολουθούσαν στη φυγή τους. Στην τελική φυγή , στις 2 η ώρα τη νύχτα της Κυριακής, 22 προς τη Δευτέρα 23 Οκτωβρίου, δύο τελευταίοι μοτοσυκλετιστές πυροδότησαν και ανατίναξαν τη γραφική ξύλινη γέφυρα του Πηνειού ποταμού. Στις 3.15 το πρωί ο πρώτος ανιχνευτής καβαλάρης μήπε και κάλπασε στην οδό Βόλου και με μια φωτοβολίδα έδωσε το πρώτο γενικό σύνθημα

της απελευθέρωσης. Το πήραν πρώτα οι καμπάνες του Αγίου Κων/νου κι ακολούθησαν οι καμπάνες των άλλων εκκλησιών.

Τα δύο συντάγματα ιππικού ,που αποτελούσαν τη θρυλική ταξιαρχία ιππικού του Ε.Λ.Α.Σ, μπήκαν στη Λάρισα. Επικεφαλής ήταν ο στρατιωτικός Διοικητής Δήμος Κασσάνδρας και ο καπετάνιος της ταξιαρχίας Μ. Μπουκουβάλας. Μπαίνουν στην πλατεία. Απευθύνουν χαιρετισμό στα παραληρούντα πλήθη. Η Λάρισα είχε απελευθερωθεί! Από τα χαράματα σύσσωμος ο λαός της Λάρισας ξεχύθηκε στους δρόμους και στις πλατείες να γιορτάσει μαζί με τους αντάρτες τη λευτεριά. Ο κόσμος πλημμύρισε την Κεντρική πλατεία. Άνδρες , γυναίκες και παιδιά τους αγκαλιάζουν, τους φιλούν και τους στεφανώνουν με λουλούδια. Ποτέ η πόλη μας δεν έζησε τόσο δυνατές και συγκινητικές στιγμές. Άναψαν φωτιές στους δρόμους και στις πλατείες, χόρευαν και τραγουδούσαν αντάρτικα τραγούδια. Ύστερα από τα δύσκολα χρόνια της σκλαβιάς και της δυστυχίας η Λάρισα απολάμβανε και πάλι τον αέρα της λευτεριάς. Η βία του κατακτητή, το σκοινί των κρεμασμένων στην πλατεία, το αίμα των δολοφονημένων στους δρόμους, αποτελούσαν μια εφιαλτική ανάμνηση .

Η Ελλάδα όμως δεν μπόρεσε να χαρεί για πολύ την Απελευθέρωση, η οποία επισκιάστηκε από τον επακόλουθο εμφύλιο σπαραγμό που ακόμη προκαλεί έντονες αντιπαραθέσεις. Τα δεινά δεν είχαν τελειώσει. Στην πραγματικότητα, τίποτα δεν είχε τελειώσει, το παρελθόν αποδείχθηκε πως έχει μέλλον.

Δύο χρόνια αργότερα, το 1946, το κλίμα ήταν πολύ διαφορετικό. Ο λαός δε μπόρεσε να γιορτάσει. Γιατί ο τρόμος και πάλι πλανιέται απαίσιος, γιατί και πάλι στήνονται στον τοίχο οι αγωνιστές, γιατί ξανά τα Τάγματα Ασφαλείας οπλίζονται. Γιατί ξένος στρατός ήρθε να διαφεντέψει τον τόπο.

Η εθνική ενότητα είχε, δυστυχώς, διαρραγεί. Οι επικλήσεις στην «εθνική ενότητα» και «ομοψυχία» πέφτουν στο κενό, γιατί δεν ήταν όλοι οι Έλληνες μαζί. Ο διχασμός είχε συντελεστεί. Έμεινε η τελευταία πράξη της τραγωδίας. Από τη μια, υπήρχαν εκείνοι που πολέμησαν τον φασίστα κατακτητή δίνοντας ακόμα και την ίδια τους τη ζωή, κι από την άλλη οι δωσίλογοι και οι ταγματασφαλίτες που συνεργάστηκαν ανοιχτά με τον κατακτητή και οι μαυραγορίτες που έκαναν αμύθητες περιουσίες πάνω στην πείνα και τη ζωή του λαού.

Η χώρα μας ,δυστυχώς, δεν απολαμβάνει σήμερα τα αγαθά της ελευθερίας. Μια άλλου είδους κατοχή, αυτή τη φορά συγκαλυμμένη ,διαχειρίζεται τις τύχες μας. Καιρός είναι η φιλελεύθερη συνείδηση του Έλληνα ν'αντισταθεί τόσο στις προσπάθειες χειραγώγησης από τους ξένους, όσο και στον εκφασισμό του λαού και της νεολαίας. Πώς είναι δυνατόν η χώρα που γέννησε το μεγαλύτερο αντιφασιστικό κίνημα της Ευρώπης να επιτρέπει να εκκολάπτεται στους κόλπους της το αυγό του φιδιού;

Για μας τους Έλληνες ο πόλεμος είναι ακόμα εδώ μαζί μας, μας εξουσιάζει μέσα από τη δύναμη της μνήμης και μέσα από τα βαθιά σημάδια που άφησε πίσω του. Για πολύ καιρό υπήρχαν δύο εθνικά αφηγήματα για τη δεκαετία του 1940, το επίσημο των νικητών και το άλλο των ηττημένων και εξόριστων. Η Ελλάδα αποτελεί το εξέχον παράδειγμα στο «δυτικό κόσμο» για τη στρέβλωση της ιστορικής μνήμης .Το μεγαλύτερο αντιστασιακό κίνημα της Ευρώπης ταυτιζόταν με την ηττηθείσα και διωκόμενη παράταξη του Εμφυλίου. Δεν έγινε ποτέ μια αντικειμενική προσπάθεια αποτίμησης της Εθνικής Αντίστασης .

Οι συνεργάτες του κατακτητή στη χώρα μας δεν τιμωρήθηκαν, όπως έγινε σε άλλες χώρες της Ευρώπης. Αντίθετα διώχθηκαν, εξορίστηκαν και φυλακίστηκαν πολίτες που πολέμησαν τον κατακτητή και πλήρωσαν ακριβά τον αγώνα τους ενάντια στο φασισμό. Ύστερα από τόσες δεκαετίες είναι πλέον επιβεβλημένη η μελέτη της ιστορίας χωρίς στρεβλώσεις και η σύνταξη ενός καταλόγου των θυμάτων του

Πολέμου και της Κατοχής. Όλοι οι εκτελεσθέντες και πεσόντες της Αντίστασης και των «αντιποίνων», οι νεκροί των βομβαρδισμών και των ναρκοπεδίων, πρέπει να τιμηθούν, χωρίς να τους χωρίζουμε σε ημέτερους και μη.

Η Δημοτική Αρχή θα ενισχύσει με κάθε τρόπο αυτή την προσπάθεια. Το μουσείο Εθνικής Αντίστασης οφείλει να είναι ένας χώρος ιστορικής μνήμης, που θα τον επισκέπτονται οι μαθητές και οι νέοι της πόλης μας, για να γνωρίζουν τους αγώνες και τις θυσίες του λαού της πόλης μας. Για να μην περιορίζουμε τον ιστορικό λόγο και τη μνήμη των προσώπων και των γεγονότων μόνο σε επετειακές ομιλίες και εκδηλώσεις.

Η ημέρα της απελευθέρωσης είναι πολύ μεγάλη και η συμμετοχή των Λαρισαίων πρέπει να είναι καθολική. Η Λάρισα δεν κατόρθωσε μέχρι σήμερα να τιμήσει όσο θα έπρεπε τους άξιους συντοπίτες μας για τη μεγάλη συμβολή στην απελευθέρωσή της. Κάποιοι απ' αυτούς έδωσαν τη ζωή τους για να ελευθερώσουν την πατρίδα και να φέρουν πάλι την πολυπόθητη λευτεριά, που δεν έζησαν να τη χαρούν. Την πρόσφεραν δώρο σ'εμάς όλους μαζί με το τραγούδι- μάθημα : «η λευτεριά είναι σκολειό, πρέπει να τη σπουδάσεις».

Κάθε χρόνο στις 23 Οκτωβρίου οφείλουμε να γιορτάζουμε την απελευθέρωση της πόλης μας από τους Γερμανούς και να αποτίουμε φόρο τιμής σ' όλους τους αγωνιστές και ιδιαίτερα σ' όσους έπεσαν στα πεδία των μαχών και στα εκτελεστικά αποσπάσματα και υποσχόμαστε πως ενωμένοι όλοι μαζί οι δημοκρατικοί πολίτες θα αντισταθούμε στην αναβίωση του ναζισμού και του φασισμού στην πολύπαθη χώρα μας.

ΠΗΓΕΣ

1. Λάζαρος Αρσενίου, Η Θεσσαλία στην Αντίσταση, Επικοί αγώνες του θεσσαλικού λαού με σύνθημα .Λευτεριά ή Θάνατος, τόμος β, σελ. 444-456, Αθήνα 1977
2. Β. Καλογιάννη, Η Χρυσή Βίβλος του Δήμου Λαρίσης, Από τη μακραίωνη ιστορία της θεσσαλικής πρωτεύουσής, 17^{ος} Δήμαρχος Θεόδ. Σακελλάριος (1944). Λάρισα 1963

Απόστολος Σουρλαντζής,
Φιλολόγος